

Az MTA-MAB (Miskolci Akadémiai Bizottság) elnökségének ajánlása a tudományos kétnyelvűséggel kapcsolatban

1.Előszó

A hazai tudomány fokozatosan kétnyelvűvé válik: a nemzetközi tudomány angol nyelvű, míg a hazai magyar nyelvű. Minden kutatónak szakmájától függetlenül kötelessége e kétnyelvűség elsajátítása és művelése. Az angol szaknyelvet nem kell fejlesztenünk, az is éppen elég, ha követjük annak fejlődését. Azonban nemzeti kötelességünk saját szakterületünk magyar szaknyelvének szinten tartása, állandó fejlesztése és művelése. A cél az, hogy minden tudományterületen minden gondolat kifejezhető legyen ne csak angol, hanem magyar nyelven is, angol szavak használata nélkül, kizárólag magyar szavakkal, vagy a magyar nyelvbe szervesen beépült/beépített jövevényszavakkal (a magyar nyelvben jövevényszavak voltak, vannak és lesznek, ha azok szervesen épülnek be a magyar nyelv szerkezetébe, akkor azok elfogadhatóak). A magyar szaknyelvvvel kapcsolatban a probléma ma kettős:

- egyre gyakoribb, hogy angol szakszavak keverednek a magyar szaknyelvekbe anélkül, hogy azok magyarosított, vagy magyar megfelelőjét megteremténék és használnánk; mivel ezek az angol szavak idegen testként jelennek meg a magyar mondatokban, óhatatlanul torzítják a magyar mondatokat és gondolatokat egyaránt.

- a fenti probléma „egyszerűsített” kezeléseként az is egyre gyakoribb, hogy feladjuk a kétnyelvűséget és bizonyos dolgokat bizonyos szint felett már csak angolul tanítunk, vagy csak angolul kommunikálunk, ezzel kárt okozva a magyar szaknyelv fejlesztésében és megőrzésében. Példaként: egyre több szakterületen, egyre több magyar egyetemen és az MTA egyre több tudományos osztályán egyre inkább háttérbe szorul a magyar szaknyelv az oktatás, illetve a dolgozatok / disszertációk írása és védeke során; egyre gyakoribb, hogy magyar anyanyelvű kollégák csak angol nyelvű értekezést írnak és ezért azokat angolul is védik meg. Teszik ezt részben azért, hogy nemzetközi láthatóságuk növekedjen, részben pedig takarékoságból, hiszen a második magyar nyelvű verzió megírása több időt venne el, mintha azt nem írnák meg (az anyanyelvünk kárára azonban ne takarékoskodjunk).

A probléma mértékéről, a potenciális veszélyekről és a megoldási lehetőségekről lásd Bősze Péter írását a Magyar Tudomány 2021. szeptemberi számában (1177-1193 oldalak) (https://mersz.hu/keres/B%C5%91sze+P%C3%A9ter/hivatkozas/matud202109_f64931_p1/#matud202109_f64931_p1).

Az éremnek azonban van egy másik oldala is. Azokon a szakterületeken, ahol a publikálás jellemző nyelve a magyar, nem jellemző az angol nyelvű megjelenés. Pedig annak, aki valóban

büszke magyar nemzeti értékeinkre, ráadásul a téma szakértője is, ezeket az értékeket a magyar nyelvű publikáláson kívül fel kell mutatnia a nagyvilágnak is, akár úgy is, hogy az üzenetet nemzetközi kontextusba helyezi.

Az éremnek ráadásul van egy harmadik oldala is, ami a pereme. A probléma az, hogy hazánkban ma is generációkat tanítunk mindenféle idegen nyelvekre, nem feltétlenül az angolra. Nemcsak a tudomány, az élet is kétnyelvűvé válik, ezek közül az angol az egyik, a másik a nemzeti nyelv. Nekem az a tapasztalatom, hogy akivel érdemes beszélni egy idegen, de nem angol anyanyelvű országban, az általában beszél angolul. Ezt a „mindenféle idegen nyelvoktatást” az általános iskolától az egyetemekig cipeljük magunkkal; minden évben vannak olyan elsőéves PhD hallgatóink, akik angolul egy szót sem beszélnek, mert valamilyen más nyelven mentek végig az oktatási rendszeren. Ezzel azonban kizárják saját magukat a nemzetközi tudomány hatékony műveléséből, de legalábbis lelassítják és megnehezítik ezt a folyamatot. Ráadásul a PhD védés kritériuma ma két idegen nyelvi vizsga, ami helyett elegendő lenne előírni egy angol nyelvvizsgát (kivétel néhány speciális eset).

Jobb lenne persze, ha ezt az ajánlást az MTA közgyűlése fogadná el, és a MAB csak átvinné azt. Ez azonban nem tűnik egyszerűnek. Ezért kezdünk el alulról építkezni, az MTA-MAB-ban. Ennek az ajánlásnak ez a célja.

2. Az ajánlás

A Széchenyitől származó, a magyar nyelvvel kapcsolatban a XIX. században megfogalmazott gondolatok ma is aktuálisak, de a XXI. században ezeket érdemes kiterjeszteni, és a tudomány művelőitől megkövetelni a magyar-angol kétnyelvűséget, de tudományterületenként különböző arányokkal. A konkrét ajánlások:

1. Az ajánlás hatálya. Az ajánlás minden magyar anyanyelvű oktatóra és kutatóra vonatkozik, az általa művelt tudományterülettől függetlenül. Az ajánlás kiterjed a MAB által lefedett három megyére, de örülnénk neki, ha elfogadása e három megyén kívül is terjedne.
2. Javasoljuk, hogy az oktatás és számonkérés (vizsgázás és védés) minden szinten minden tudományágban és annak minden részterületén elérhető legyen magyar nyelven (is). A párhuzamos angol (vagy egyéb) nyelvű oktatásnak örülnék, de az nem fordulhat elő, hogy az idegennyelvű szakoktatás kiváltsa / lecserélje a magyar nyelvű szakoktatást.
3. Javasoljuk, hogy minden tudományos igényű dolgozat (a tudományos diákköri dolgozattól az MTA doktora értekezésig) magyar nyelven legyen megírva és elbírálva, illetve magyar nyelven legyen megvédve. A párhuzamos angol (vagy egyéb) nyelvű mű elkészítésének örülnék, de az nem fordulhat elő, hogy az kiváltsa / lecserélje a magyar nyelvű művet.

- Az idegen nyelvű dolgozat, bírálat és védés csak abban az esetben fogadható el, ha a megfelelő szintű bírálathoz szükség van nem magyar anyanyelvű bíráló(k) bevonására is.
4. Javasoljuk, hogy a magyar tudományos közösség minden szakterületen őrizzen meg minimum egy szakmai lapot / folyóiratot, illetve minimum egy, rendszeresen megrendezett magyar nyelvű tudományos konferenciát (MTA tudományos bizottsági ülést). Angol (egyéb idegen-) nyelvű hazai folyóiratok és tudományos konferenciák meglétének, továbbiak alapításának és szervezésének örülünk, de az nem fordulhat elő, hogy akár egy tudományterület / szakterület is magyar nyelvű szaklap és magyar nyelvű rendszeres tudományos konferencia nélkül maradjon.
 5. Javasoljuk a „minimum 10 % kétnyelvűségi” ajánlás követését: mindenki, aki jellemzően angol (egyéb idegen) nyelven publikál, az publikáljon minimum 10 %-ban magyar nyelven is és fordítva: mindenki, aki jellemzően magyar nyelven publikál, az publikáljon minimum 10 %-ban angol nyelven is (vagy ha szakmája azt követeli meg, akkor az angol helyett más idegen nyelven). Törekedni kell arra, hogy mind magyar, mind egyéb nyelveken az adott szakterület legjobb folyóirataiban jelenjenek meg az írásaink.
- +1. Szorgalmazzuk, hogy a közoktatásban nagy figyelmet fordítsanak az idegen nyelvek tanítására. Javasoljuk, hogy minden magyar gyermek részére kötelezővé váljék az angol nyelvoktatás, illetve ezen kívül mindenkinek lehetősége legyen legalább egy további idegen nyelv tanulására is. Javasoljuk továbbá, hogy minden, kutatást is végző intézményben legalább egy angol anyanyelvű lektor segítse a kutatók munkáját.
 - +2. Javasoljuk lecserélni azt a rendelkezést, ami a PhD cím odaítélését kötelezően két idegen nyelvvizsgálathoz köti egy olyanra, ami kötelezően csak egy állami, középfokú angol nyelvvizsgát ír elő. Minden doktori iskolának jogában áll ezen túlmutató nyelvi követelményeket támasztania a PhD cím megszerzéséhez, de ez nem kötelező.

Előterjesztő: Kaptay György, az MTA-MAB elnöke, 2021. szeptember 4-én.

Egyhangúlag elfogadta az MTA-MAB elnöksége 2021. szeptember 20-án.

Egyhangúlag elfogadta az MTA-MAB kibővített elnöksége 2021. október október 13-án.

Egyhangúlag elfogadva az MTA Műszaki Tudományok Osztálya Metallurgiai Tudományos Bizottság ülésén 2021. november 26-án.